

MATEŘSKÁ ŠKOLA musí být jiná

„Myslím si, že dramatická výchova je jednou z cest, která vrátila dětem chuť do hry a spontánnost v tom nejkrásnějším slova smyslu, rozvoj fantazie a v neposlední řadě i citový prožitek.“

„Dramatická výchova a její hry, které se dají v různých obměnách přizpůsobit dětem mladšího věku, děti učí nejen citlivosti a kolektivnosti, ale především je obohacují a povyšují k dalším krokům života.“

„Přála bych si, aby dramatická výchova měla v mateřských školách tak samozřejmé místo, jako je samozřejmé místo lásky mezi matkou a dítětem.“

„K hraní divadla a k veřejnému vystoupení, ač budou děti připraveny sebelépe, není možno v MŠ přistoupit, protože by se vytratila nejen přirozenost dětského projevu, ale i atmosféra. Děti v tomto věku nejsou zcela vybaveny příslušnými znalostmi a schopností fixace nálady či situace. Ochudili bychom děti o vnitřní náboj, atmosféru a smazali vše to, co jsme doposud v dětech „vybudili“.“

„Vlastním pozorováním zcela odmítám veškeré tzv. vzorové hospitace pro více než dvě učitelky. Přítomnost jiných osob ve třídě narušuje domácí atmosféru vzájemného naladění a kontaktu dětí a učitelky.“

LITERÁRNÍ VÝCHOVA

Úkol:

1. skupina — učit děti dramatickému vyjádření námětu, či situace zadané učitelkou.

2. skupina — dramaticky vyjádřit námět zadaný učitelkou. Obsah: „polštářová pohádka“ — dramatická hra s předmětem.

Pomůcky: barevné polštáře (kuře, kvočna, rak, netopýr, liška, žába, ryba, pes — odlišeno pouze barvou. Pozn. Polštáře je nutno plnit minimálně, aby se daly snadno formovat dětskou rukou) gramofonová deska, orfové nástroje, prádelní koš, velká deka — koberec.

Organizace: volně v prostoru, v kruhu kolem koše.

Individuální zaměření: Láďa, Karel — výslovnost

Metodický postup:

1. opakování knih, pohádek a autorů.

Motivace: před spaním si čteme pohádky, děti odpovídají a po správné odpovědi odcházejí na velkou deku (do říše snů).

2. letíme do pohádky (hudba — magická flétna), učitelka přinese koš s polštářky.

Motivace: po probuzení dětí zlý čaroděj začaroval vše do své moci a děti se pokusí zlomit jeho kouzlo.

a) dramatická hra na čarování — kolem koše.

Text: čarovala rybička, aby byla chybička, / čarovalo kuře, aby bylo hůře, / čaroval rak, aby bylo tak, tak... /

(Čarujeme s různou dynamikou a intenzitou zabarvení hlasu, skupinově i individuálně, hlasově i pohybově).

b) děti vybírají z koše takové polštářky, které něčím připomínají některá ze zvířátek, která se objevila v čarování (např. rybička — modrý dlouhý polštářek, kuře — žlutý polštářek, ...). Starší děti pra-

cuji s polštářkem tak, aby ostatním připomínal to které zvířátko (mačkáním polštářků do tvaru zvířátka, pohybem s polštářkem, ...).

c) dramatická hra na čaroděje — obdoba na černokněžníka. Cílem hry je děti soustředit a uklidnit. Na čaru před černokněžníkem odevzdají děti všechny polštáře. Učitelka v roli černokněžníka — čaroděje dodává vážnou atmosféru, hru řídí a zároveň ji vede ke konci. Polštářky teď hlídá čaroděj. Podřílí-li se dětem opatrně se přiblížit, vzít z koše polštářek a pomalu odejít (lehnout si), Kouzlo je zlomeno. Čaroděj vidí jen rychlé pohyby a slyší hluk, když se otočí na děti. Při neúspěchu musí dítě zpět a hra pro ně začíná znova. Končí, až jsou všechny polštářky rozehrány.

3. Závěr — čaroděj prohrál, děti leží na polštářku, hraje hudba.

Motivace — letíme z polštářové pohádky domů.

K následnému zaměstnání z literární výchovy — práce s předmětem — předcházela dřívější práce s polštářem (po odpoledním odpočinku, v tělovýchovné chvíli i v mezičasech jednotlivých činností).

KOMPROMIS, KTERÝ BYL JEŠTĚ VČERA REVOLUCÍ aneb

JAK JSEM VYUŽÍVALA PRVKŮ DRAMATICKÉ VÝCHOVY V RŮZNÝCH VÝCHOVNÝCH SLOŽKÁCH

TĚLOVÝCHOVNÁ CHVILKA

Honička na Pěráka — Cvičení s polštářem v ruce. Obdoba klasické honičky, změna je pouze v úpravě pravidla: Pěrákem se stává ten, komu při honičce zůstane několikrát polštářek (baba) — počet si určí učitelka sama. Ostatní děti musí dávat pozor na kamaráda, s kterým by se mohly srazit.

ODPOLEDNÍ ZÁBAVNÁ CHVILKA

Práce s předmětem — polštářkem — 1. Zakomponuj předmět k tělu tak, aby polštářek byl doplňkem (klobouk, mašle, aktovka...). 2. Použij polštářku jako věci (pytel, talíř, míč...). 3. Vytvoř z polštářku součást zvířete (vak, křídla, ocásek...). Hru hrajeme s dět-

mi formou — předved — hádej. Místo polštářku je možné použít např. tyče, látky, míče atp. Tyto hry jsou snadno přenosné i ven — lze je použít při odpoledním pobytu venku.

TĚLESNÁ VÝCHOVA

Volná chůze prostorem — Vyplňovat celý prostor, nesrážet se, nechodit pouze po kruhu, hlídat si rytmus, pokud je někým nebo něčím udáván.

Volná chůze prostorem s reakcí na slovo — Během chůze učitelka udává pravidla: „Dvojice, trojice, dlouhovlasí...“ Děti musí rychlou akcí zrušit předchozí způsob chůze a přeorientovat se na novou situaci, ale stále stejnoměrně vyplňovat prostor. Cvičením se děti učí vzájemně se cítit.

ROZVOJ POZNÁNÍ

Seznámení — V kruhu sedí děti a představují se navzájem. Starší děti mohou své jméno vytleskat nebo vyfukat. Uprostřed kruhu stojí „honec“.

Honička na jména — „Honec“ má za úkol běžet za tím, kdo byl předchozím dítětem určen. Např. Petr řekne: „Jana!“ „Honec“ tedy běží k Janě a ta vysloví honem jméno někoho jiného, kdo ještě sedí v kruhu. Pokud „honec“ stihne dát babu Janě dřív, než stačí říci jméno někoho jiného, stává se Jana „honcem“. Honit může 2x-3x v kruhu. Jestliže dostane babu počtvrté, odchází z kruhu a tím vypadá ze hry. Těžší alternativou je, když v kruhu sice zůstane sedět, ale už nehraje. Kdo použije jeho jméno, musí v kruhu honit.

JAZYKOVÁ VÝCHOVA

Na vlaky — Hra je částí z jazykové rozcvičky. Motivace: Přečetli jsme si povídku, tom, co si vlaky povídají z knihy Eduarda Petišky Pohádkový dědeček. 1. Pohovor s dětmi o tom, kam jezdí za babičkou,

dědečkem, tetou... 2. Vytleskávaní na tělo, do dlaní, ve 2/4 taktu, ve skupince dětí: „až-do-Plz-ně,“ do-Mec-lo-va“, pak-do-Br-na“... 3. Spojení více skupin dětí vytleskávajících různá města. Všechny skupiny mají stejný rytmus, ale každá jiný obsah. (Vhodné i pro hudební výchovu.) 4. Rytmičky a pohybově rozjedeme mašinu s vagóny na text:

mašina:
An-čo-tlač... 3/4
už-to-je-de 2/4
to-to-fi-čí... 2/4
vagóny:
Kam-ty-je-deš...
do-Do-maž-lic...

Na čertíky — Obdoba čertí školy (hra Šárky Štembergové). Možno použít jako úvodní část do jazykové rozcvičky. Čertíci, kteří umějí jen „bíl“, dovádějí a vzájemně se straší. (Uvolnění jazyka.) Čerti mají něco dobrého — „blam, mňam, blem...“ V další fázi je možné zadávat dvojicím téma k rozhovoru čertím jazykem: Např. on ti něco vzal, nechce ti to vrátit, nechce se přiznat, není to pravda, vzal to jiný čertík... Vše se odehrává v zástupné čertí řeči. Důležité je jednoduché a přesné zadání učitelkou. Další, náročnější formou je vlastní vymýšlení příběhu, respektive situace. Ostatní děti určují, o co šlo — z gest, výrazu, zbarvení hlasu...

RANNÍ CVIČENÍ

Velmi oblíbené pro svou spontánnost jsou honičky (viz Soňa Pavelková: Dramatická výchova nebo Eva Machková: Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací).

Honička čertí — Dítě, které honí, má za gumou v pase stuhu či provázek dostatečně dlouhý tak, aby mu jej ostatní mohli v běhu přišlápnout. Tato stuha je zároveň čertím ocásem. Kdo jej získá, stává se honičem. Čert honí děti, ale současně si musí hlídat stuhu. Kdo od něj dostane babu, je vyřazen ze hry.

Honička kohoutí — Každé dítě má šátek u pasu a v podstatě každý honí každého. Úkolem je získat co nejvíce šátků, zastřihnout si je za pas, nepřidržovat si je však rukou a nenechat si je vzít. Kdo nemá šátek, je vyřazen ze hry. Vyhrává ten, kdo má nejvíce šátků — ten je kohout. Tato hra je vhodná pro vyřázení dětí všude tam, kde je dosti místa — ve velké tří-

dě, venku... Není vhodná pro smíšené oddělení s velkými věkovými rozdíly.

Na kompot — Hra pro děti od čtyř let. Utvoříme tři skupinky dětí s různými názvy ovoce. Děti v jedné skupince mají všichni stejný název ovoce. Jedna skupinka dětí je skupinka hrušek, jiná zase např. jablek, další švestek. Všechny děti sedí na židlích v kruhu, uprostřed stojí ten, na kterého se židle nedostala, a vyvolává. Např.: „Hrušky!“ Všechny hrušky si musí okamžitě vyměnit místa. Vyvolávač zaujme urychleně místo na některé ze židlí. Vyvolávač může vyvolávat jednotlivé skupinky, dvě skupiny dohromady („Hrušky a jablka“...) nebo všechny najednou: „Kompot!“ K pravidlům hry patří to, že si hráči nesmí vyměnit místa bezprostředně vedle sebe. Další honičky jsou v kartotéce Hany Budínské (Hry pro šest smyslů), v Zásobníku dramatických her, cvičení a improvizací Evy Machkové a v Dramatické výchově Soni Pavelkové.

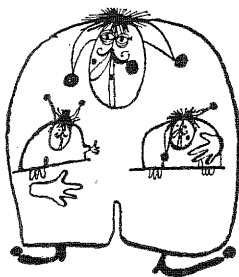
PRACOVNÍ VÝCHOVA

Vytváření loutek z přírodnin — Nejvhodnějším materiálem jsou šišky, klaciky, listky, kamínky. Děti si pak k těmto výtvarům vymýšlejí vlastní příběhy. Přírodní, šiškové divadlo atd.

Pohádkový herbář — Vymýšlení pohádek o tom, jak vzniklo jméno té či oné květiny (odvozeno často od názvu, např. lomikámen je zázračná květina, která dokáže zlomit kouzlo i to nejtvrďší, třeba jako kámen). Zpočátku příběhy děti vyprávějí, později je předvádějí s květinou.

* * *

Všechny ukázky výchovných složek, které jsou zde uvedeny, jsou ověřeny jak ve víceletých školách, tak s dětmi na jednotlivých mateřských školách ve věku od dvou do šesti let během čtyř let.

CESTA NEVEDE PŘES KOMPROMISY

aneb DRAMATICKÉ VÝCHOVÉ TO V PŘÍHRÁDKÁCH NESEDI

O mateřské škole se stále hovoří jako o škole, která sice má v názvu mateřská, ale nějak se to mateřství do veškeré výchovy a režimu dne jaksi nevejde či nehodí. Nepracují sice v oboru dlouho, vystřídala jsem mnoho škol a za 8 let praxe bych přece jen chtěla mateřskou školu vidět jinak, protože mezi tím, co jako učitelky musíme, máme a chceme pro děti dělat, jsou velké rozdíly (někdy se vzájemně popírající), je na osobnosti a uvážení každé učitelky, zda volí kompromis, nebo svou práci promyslí důsledněji.

Začala bych celkovou strukturou režimu dne. Děti bychom v jejich přirozenosti neměli znásilňovat režimem od — do. Vnitřní řád a kázeň ano, ale nikoliv řád skoro vojenský pro tzv. udržení kázně.

Měla bych ještě několik bodů pro to, aby se v dětech podpořil rozvoj fantazie, citlivost a všechny ty nehmatalně krásné vlastnosti člověka, které nemohou postihnout později ani známky ve škole:

1. Děti by měly mít více prostoru pro hru — zejména dopoledne, kdy by se jim hra měla nabídnout a s naší pomocí by se měla rozvíjet třeba celý týden, dokud děti mají nápady a chuť se hře věnovat, dokud má hra pro ně smysl. Tak jako rády poslouchají pohádky stokrát přečtené, tak si rády hrají na to, co už „umějí“, co už znají. Potom jsou schopny na dobře zvládnutou hru nabalovat další a další variace, případně situace.

2. Nabalování na základní kosturu (příp. problém) se netýká

jen ranních her. V dosavadních osnovách je příliš roztržitých úkolů. Úkoly by se měly omezit jen na nejnnutnější. Nejpřirozenější cestou by zřejmě bylo držet se časového rozvržení přírodních změn (jaro, léto, podzim, zima) a vrátit se k lidovým zvykům a hrám, které stmelují kolektiv, prohlubují estetické citění a respektují dětskost. Např. jarní zvyky — otevírání studánek, vynášení Moreny, malování vajíček, pletení pomlázek...

3. Další problém vidím ve striktním rozdělení „výchov“. Vždyť např. tělesná výchova je vlastně spontánní projev dětí samých, který by neměl být omezován jakoukoli rozcvičkou jednotlivých partií těla. Víím, upustit náhle od mnohaleté zkušenosti a pilování lepšího vnějšího obrazu nepůjde tak snadno. Ale stojí to za to. Děti by se měly vrátit k zvyšování tělesné zdatnosti přirozenější cestou, než je rozpačování a upažování na mechanické počítání. — Ale abych nemluvila pouze o jedné z výchov — přála bych si, aby se výchovy nejménovaly tělesná výchova, rozumová výchova, jazyková výchova, matematické představy, pracovní výchova a podobně. Už to do jisté míry svazuje. Název není adekvátní tomu, co s dětmi děláme. Proto se velice zasažují o nedělitelnost jednotlivých výchov.

4. Vytvoření rodinných modelových situací by přispělo nejen k tomu, že by se mateřská škola maximálně přiblížila ke skutečné škole mateřské, ale vnikly by i mnohem důležitější věci, jako jsou vztahy vrstevnické mezi dětmi atd. Není žádným tajemstvím, že v současné době přicházíme na zvláštní jev: děti si neumějí hrát, neumějí se k sobě chovat jako kamarádi, nerespektují se, nerozumějí si s dětmi rozdílného věku, uzavírají se do sebe... To vše je důsledkem rozdělení dětí podle věkových kategorií už od jeslí.

Vraťme se proto k modelu rodiny s více dětmi. Tam si děti lépe rozumějí, mají samy se sebou později méně problémů, jsou citlivější, kritičtější samy k sobě, ohleduplnější k druhým.

/DANA ŽÁKOVÁ/

(Ze závěrečné seminární práce, obhájené na KL DAMU v roce 1990)